

УДК 904: 623.444.2 (477.83)“14”

МЕЧ З ГОРОДИЩА ЛІТОПИСНОГО БУЖСЬКА

П. М. Довгань*, Т. О. Рак**

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, petro5@lviv.farlep.net

**Львівський історичний музей
площа Ринок, 6, м. Львів, 79000

Повідомляється про рідкісну знахідку – частину меча кінця XIV ст. (загальна довжина 440 мм) із майже повністю збереженим руків'ям, виявлену у заповненні дерев'яного підвалу на центральній площадці городища літописного Бужська під час археологічних досліджень 2009 р.

Ключові слова: літописний Бужськ, городище, меч, дерев'яний підвал.

Під час археологічних досліджень центральної площадки городища літописного Бужська експедицією Інституту археології ЛНУ ім. Івана Франка у 2009 р. на глибині 0,8 м від рівня сучасної поверхні виявлено заглиблену дерев'яну споруду господарського призначення – підвал (рис. 1). Підквадратної форми (1,48×1,42 м), він був заглиблений у ґрунт та материкову основу на 2,65 м. Стінки споруди були викладені дубовими брусами шириною 0,15 м і товщиною 0,08 м. Покладені один на одного, вони підтримувалися кутовими стовпами-колами. Зберігся підвал досить добре: лише верхні 2–3 бруси (залежно від стінки) пошкоджені або відсутні (рис. 2).

Заповнення підвалу виявилось справжньою скарбницею археологічних знахідок. Тут віднайдено близько 20 частково пошкоджених чи роздушених гончарних посудин XIV–XVI ст.: горщиків, збанів, кахля, макітра та жарівня*, більше десятка фрагментів шкіряного взуття (чоловічого, жіночого і дитячого), фрагменти тканини (мішковини)** , бронзовий наперсток, бритву та залізне шило. Тут же, на глибині 1,7 м від рівня виявлення споруди, виявлено частину меча (рис. 3). Таку знахідку на території Буського археологічного комплексу знайдено вперше за всю історію його досліджень [1]. Варто, однак, згадати, що ще 1841 р. І. Вагилевич у листі до П. Шафарика писав про меч із рунічними написами, випадково знайдений у річці Полтві при впадінні її у Західний Буг [3. С. 204], тобто поблизу Малого городища – складової частини Буського археологічного комплексу. На його думку – це був меч слов'янського часу [2. С. 45].

* Більшість із віднайдених пошкоджених чи роздушених посудин відреставровані О. Гаврилюком (м. Тернопіль), І. Короляком та З. Павликом (м. Буськ).

** Артефакти опрацьовані у відділі реставрації та консервації рідкісних видань Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника науковим співробітником Л. С. Дзензелюк.

Цінність нашої знахідки меча зумовлена ще й тим, що майже повністю збереглося його руків'я – завдяки високій вологості заповнення підвалу. Воно складалося з дерев'яних пластин (товщиною приблизно 3 см), накладених на сталеву основу, які були обшиті шкірою (товщиною близько 2 мм). На ній залишилися сліди від обмотки дротом (діаметр приблизно 1,5 мм). Обмотка була не суцільною – витки накладалися приблизно через 4 мм один від одного (рис. 4).

Загальна довжина фрагмента меча – 440 мм. Це був меч “у півтора руки”. Клинок звужений до вістря, обосічний, з трьома обабічними долами.

Довжина збереженої частини клинка – 225 мм, ширина при хрестовині (втраченій) – 45 мм. Клинок типу XX за Е. Оукшоттом, хоча є певні відмінності від основної типології, зокрема, дещо інше розташування долів. Щоправда, швидше за все, це обумовлено особистими уподобаннями майстра-виробника чи замовника даного меча, оскільки три обабічні доли досить часто зустрічаються на клинках як цього (XX), так і інших типів. Проводячи аналогії з уцілілими пам'ятками, можна припустити, що довжина клинка сягала близько 900 мм.

Хрестовина, ймовірно, була характерною для даного типу меча, а саме – вузька і тонка, злегка вигнута чи пряма, але похилена донизу в сторону вістря [4. С. 94]. Товщина хрестовини у середній частині (згідно зі слідами на клинку) сягала близько 7 мм. Тип навершя (головки руків'я) **Н** згідно з Е. Оукшоттом (**Н2** згідно з М. Глоссеком [5]), період найбільшої популярності цього типу – 1360–1450 рр. (1427 р. – аналог у Е. Оукшотта).

Отже, період ймовірного побутування даного меча можна віднести до останнього десятиліття XIV ст.–перших двох десятиліть XV ст. Це відповідає хронології гончарних посудин з найнижчих шарів заповнення дерев'яного підвалу.

Відсутність хрестовини та довжина вцілілого фрагменту дозволяла використовувати його у якості сільськогосподарського знаряддя протягом значного часу після втрати мечем бойових властивостей.

Знахідка відреставрована та законсервована у відділі реставрації Львівського історичного музею*.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Довгань П. М.* Буський археологічний комплекс: стан та перспективи дослідження // Вісник Інституту археології. – 2008. – Вип. 3. – С. 136–195.
2. *Дем'ян Г.* Іван Вагилевич – історик і народознавець. – К., 1993.
3. *Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я.* Твори. – К., 1982.
4. *Оукшотт Э.* Меч в век рыцарства. Классификация, типология, описание / Пер. с англ. Л. М. Игоревского. – М., 2007.
5. *Glosek M.* Miecze środkowoeuropejskie u X–XV w. – Warszawa, 1984.

* Реставратор З. А. Артех.

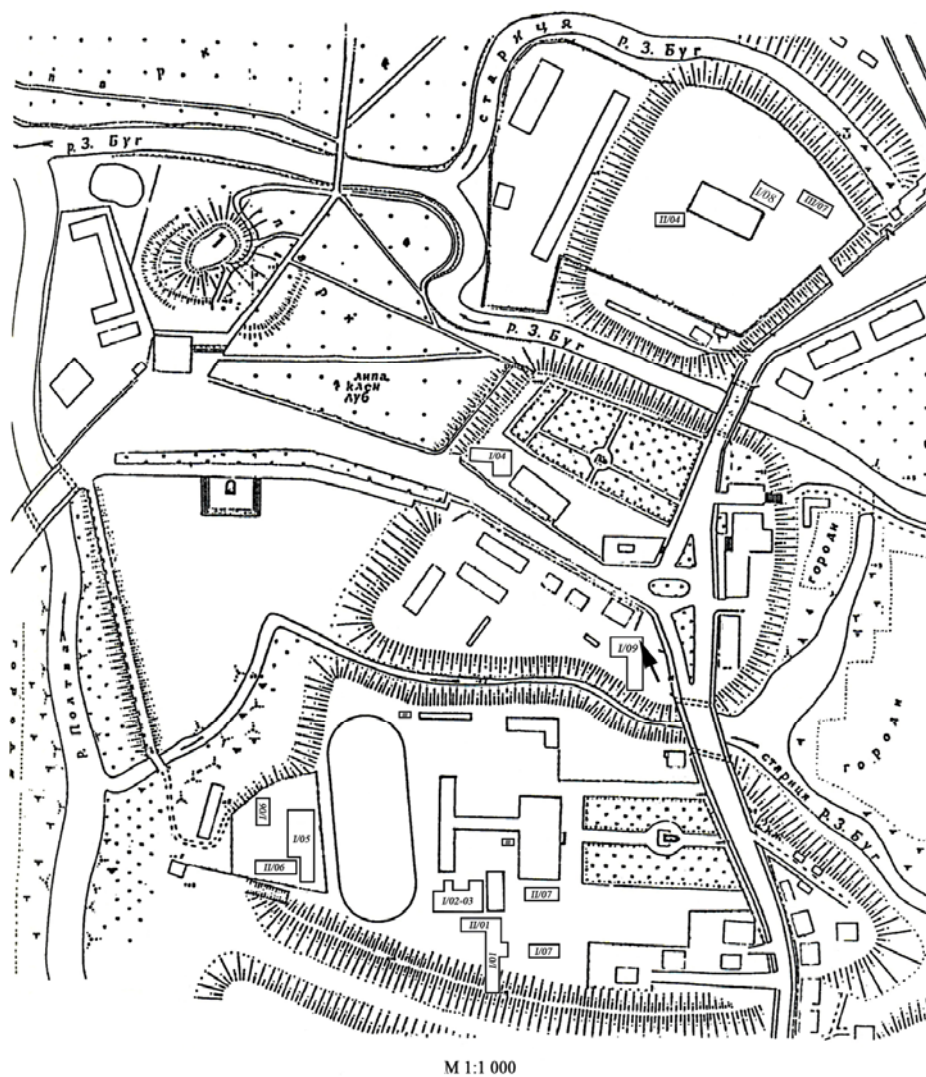

Рис. 1. Інструментальний план городища в Буську (за М. Филипчуком)
із нанесеними місцями розкопок 2001–2009 рр.
(стрілкою показано місце віднайдення меча в заповненні дерев'яного підвалу).

Рис. 2. Дерев'яний підвал. Вигляд зі заходу.

Рис. 3. Частина меча на час виявлення.

Рис. 4. Частина меча після реставрації.

SWORD FROM CHRONICLE BUZHS'K

P. Dovhan^{*}, T. Rak^{}**

** Ivan Franko Lviv National University*

Unniversitetska St. 1, Lviv, 79000, e-mail petro5@lviv.farlep.net

***Lviv Historical Museum Rynok Square 6, Lviv, 79000*

We are informed about rare finding-part of the sword ,dates to the end of XIV c. (total length 440 mm) , with almost completely saved haundle, which was founded in filling wooden basement on the central platform of chronicle Buzhs' k hillford during archeological explorations in 2009.

Key words: chronicle Buzhs' k, hillford, sword, wooden basement.

МЕЧ С ГОРОДИЩА ЛЕТОПИСНОГО БУЖСКА

П. М. Довгань^{*}, Т. О. Рак^{}**

**Львовский национальный университет имени Ивана Франко*

ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, petro5@lviv.farlep.net

***Львовский исторический музей*

площадь Рынок, 6, г. Львов, 79000

Сообщается об редкостной находке – части меча конца XIV в. (общая длинна 440 мм), с почти полностью сохраненной рукоятью. Артефакт обнаружен во время археологических исследований 2009 г. в заполнении деревянного подвала на центральной площадке городища летописного Бужска

Ключевые слова: летописный Бужск, городище, меч, деревянный подвал.

Стаття надійшла до редколегії 04. 11. 2009

Прийнята до друку 28. 03. 2010